

Kamolaxon Raxmonova

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi
San'atshunoslik instituti
"Teatr va xoreografiya" bo'limi mustaqil tadqiqotchisi
Email:rahmonovakomola91@gmail.com

ZAMONAVIY O'ZBEK TEATRIDA YOSHLAR MAVZUSI KONTEKSTIDA UMUMINSONIY MUAMMOLAR TALQINI

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy o'zbek teatrida yoshlar mavzusi kontekstida umuminsoniy muammolarni sahna vositasida ifodalash masalalari yoritiladi. "Buzilishga mo'ljallangan uy", "Falsafa doktori", "Oq kema", "Romeo va Julyetta" spektakllari asosida yoshlardagi ichki kolliziyasi, umuminsoniy muammolar jarayonida yosh qahramon xatti-harakati tahlil etiladi. Tadqiqot natijasida teatr san'atining yoshlar ma'naviy immunitetini shakllantirish, dunyoqarashini kengaytirishdagi muhim estetik va ijtimoiy ahamiyati asoslanadi.

Kalit so'zlar: yoshlar mavzusi, ma'naviy inqiroz, umuminsoniy muammolar, ichki konflikt, sahna talqini, teatr san'ati, badiiy interpretatsiya.

INTERPRETATION OF UNIVERSAL ISSUES IN THE CONTEXT OF YOUTH THEMES IN CONTEMPORARY UZBEK THEATRE

Abstract. This article examines the representation of universal human problems in the context of the youth theme in contemporary Uzbek theatre, with particular emphasis on their expression through stage means. Based on the performances "A house not meant to stand", "Doctor of Philosophy", "The White Ship" and "Romeo and Juliet", the study analyzes the internal collisions within young people as well as the behavior of young protagonists in the context of universal human issues. The findings substantiate that theatre art serves as an important aesthetic and social instrument in shaping the spiritual resilience of youth and broadening their worldview.

Keywords: youth theme, moral crisis, universal human problems, internal conflict, stage interpretation, theatre art, artistic interpretation.

Zamonaviy o'zbek teatrida yoshlar muammolarini aks ettiruvchi sahna asarlari alohida o'rin egallaydi. Bunday asarlar nafaqat ijtimoiy muammolarni yoritadi, balki yosh avlodning ma'naviy kamoloti, hayotiy sinovlarga nisbatan ruhiy barqarorligini shakllantirishga xizmat qiladi.

Yoshlik inson umrining eng nozik, hissiyotlarga va qarama-qarshiliklarga to'la davri. "Yoshlik" so'zi qaram bolalikdan mustaqil va mas'uliyatli yetuklikka o'tish bosqichini bildiradi, bu bir tomondan jismoniy kamolotga erishishni, ikkinchidan, ijtimoiy yetuklikka erishishni nazarda tutadi. Ammo, turli jamiyatlarda bu turli yo'llar bilan sodir bo'ladi" [1, 6-b]. Ya'ni, davr, atrof-muhit, mentalitet, urf-odat va an'analar kabi tashqi va ichki ta'sir kuchlari har xil millat yoshlarida o'tish davri turlicha kechishiga sabab bo'ladi. Sahna san'ati esa yoshlarga o'tish davrida yuzaga kelgan muammolarini hal etishda yo'l ko'rsatish bilan birga, o'zga millat yoshlarining o'y-xayollari, intilishlari, kechinmalari, muammo va yutuqlari bilan o'rtoqlashishga bevosita imkon yaratadi.

Mustaqillikning dastlabki yigirma yilligi davomida respublika teatrlarida repertuar siyosatining maishiy-estetik yo'nalishga og'ishi, tomoshabin didiga moslashish tendensiyasining kuchayishi kuzatilgan bo'lsa, keyingi davrda klassik dramaturgiyaga qaytish jarayoni faollashdi. Ushbu tendensiya teatr jamoalarining ijodiy strategiyasida badiiy mezonlarni qayta ko'rib chiqish, aktyorlik mahoratini murakkab psixologik va falsafiy material asosida takomillashtirish hamda repertuarni umuminsoniy mazmun va estetik barqarorlikka ega asarlar bilan boyitishga intilish bilan izohlanadi. Jumladan, "Buzilishga mo'ljallangan uy" spektaklida nafaqat aktyor psixofizikasi bilan professional ishlanishini, balki turli zamonaviy texnik qurilmalar, ovoz, musiqa va dekorativ vositalar bilan mahoratli ishlash, teatrning sintez san'at sifatidagi yorqin namunasini ko'ramiz. Tennessee Uilyams qalamiga mansub, "Buzilishga mo'ljallangan uy" ("Предназначено на сном") [2] nomi bilan sahnalashtirilgan asar yoshlar ongidagi ichki bo'shliq, ijtimoiy begonalashuv hamda oilaviy muhitning shaxs kamolotiga ta'sirini yoritadi. Asarda Buyuk depressiya fonida shakllangan ruhiy tushkunlik kayfiyati ikki o'smir

dialogi orqali ifodalanib, "yo'qotilgan avlod" fenomeni bilan uzviy bog'lanadi. "Bu tushkunlik, bu yo'qlikdan chiqish mumkinmi yo'qmi?", – asarda ikki o'smir dialogi yordamida ana shu savolga javob izlanadi. Asar so'nggida bu achchiq haqiqatni o'zgartirishni iloji yo'qligi, passiv ruhiyatdan ko'rinsa-da, qahramonlarda harakatdan to'xtamaslikka undov, faollikka chaqiruv bor. Pyesa yozilgan davrdagi Amerikada inqirozli vaziyat va Uilyams ana shu jarayondagi og'ir oilaviy holatdan o'z qahramonlari kabi yorib chiqishni istagan bir inson edi. Oilasidan ajralib yolg'iz qolgan, hayoti bo'shliqqa aylangan va yopiq, bo'g'iq ijtimoiy muhitdan yorug'lik, erkinlikka intilgan Uilli orqali muallif o'z ichki holatini tasvirlaydi.

Asosiy qahramon Uillining ma'naviy va moddiy yo'qotishlardagi holatiga uning oilaviy muhiti sabab bo'lib, bu haqida qizcha o'qituvchisining aytgan so'zlarini ta'kidlaydi: "Maktab direktori aytdiki, mening uyimdagi muhit yaroqsiz ekan. U temiryo'chilarning biznikiga tashrif buyurgani va ularning ba'zilar tunab qolgani haqida gapiryapti" [3]. Hajman ixcham bo'lishiga qaramay, mazmunan murakkab va og'ir g'oyaviy yuklamaga ega, hatto kattalar uchun ham idrok etilishi mushkul bo'lgan pyesa sahnalashtirgan jamoa yosh ijodkor – debyutantlardan iborat. Spektakl rejissyori Kamilla Abdurahmanova, rassom Mariya Lukyanova, kompozitor Vitaliy Aminov, ovoz rejissyori Vasiliy Davidov, operator Shavkat Yo'ldoshev kabi yoshlardan iborat katta jamoaning birinchi jiddiy ijodiy ishlari edi.

Uillining barcha dard-u hasrati uning chuqur ko'zlari, sho'x kulishlari, epchil harakatlari ortiga yashiringanini ko'ramiz. Asar davomida Uilli (Leyla Seyd Ogli) Tomni o'zining baxtli va hayotidan mamnun ekaniga ishontirishga harakat qiladi. Ammo, uning hazilomuz, biroq o'ta jiddiy hayotiy mulohazalari, taqdiri haqidagi fikrlari, to'pori harakatlari, sinchiklab qarashlari-yu, zardali ohanglari ortida singan qalbi yotadi. Uillining serqirra xarakterini ochib berishda aktrisa Leyla Seyd Oglining aktyorlik mahorati – plastika, so'zlash, mimikalar, partnyor bilan ishlash texnikalari, aktyor sifatida sahnada "yonib turishi" tomoshabinni ham

uning obraz olamiga olib kirib ketadi. Uning yorqin harakatlari, shiddatli organikasi spektakl tempo-ritmini yuqori ko'targan. U optimistik ijro orqali, Uillining orzuga to'la beg'ubor qalbini, qizchaning hayot uchun qanday bo'lmasin kurashayotganini ko'rsata olgan. Uilli tashlandiq joyda yo'qolib qolmaydi. Hayotning beshafqat qonunlariga bo'ysunsa-da, yashab qolish uchun kurashadi. Kichkinagina qizcha butun dunyo va uning haqiqati bilan konfliktga kirishadi.

Spektakldagi har bir sahna va undagi bosh qahramonning kayfiyati-yu, so'zining quvvatiga mos chiroq bilan ishlash texnikasi asar g'oyasini ochishga xizmat qilgan. Go'yo chiroq Uilli va uning ruhiyati bilan hamoxang harakat qilayotgandek tasavvur uyg'otadi. Masalan, maktab haqida to'lib-toshib gapirayotganda nur sahnaga to'liq berilsa, opasi va uning vafoti haqida gapirarkan, sahna sekin-asta qorong'ulashadi. Romantik raqslarni namoyish qilarkan, sahna qorong'u bo'lgani holda, faqatgina Uillining o'ziga yorug'lik – urg'u beriladi. Alohida hissiy sahnalarda (jaz tasavvuri, eski uy xotiralari, opa obrazi bilan bog'liq lavhalar) oq-qora tarixiy tasmalarning did bilan tanlanib, depressiv ritmdagi videolarning qahramon harakatiga mos tezkor almashinuvi orqali berilishi operator mahoratini namoyon etadi. Xuddi ana shu video va jarayonlarga mos Amerika musiqalari qahramonlarning ichki tug'yonlarini yorqin namoyon qilishda katta xizmat qilgan.

2010-yilda "Buziladigan uy" asari "Debyut 2010" festivali doirasida sahnaga olib chiqilgan bo'lsa, 2012-yilda yana bir yosh rejissyor Obid Abdurahmonov tomonidan Andrey Makayonok qalamiga mansub "Zada bo'lgan avliyo" asari O'zbekiston Yoshlari teatrida sahnaga qo'yildi. Bir bola misolida umuminsoniy masalalarni birlashtirgan ikki asar ikki pardali butun spektaklga aylantirildi va "Yolg'on o'pqoni" ("Над бездною во лжи...") nomi bilan repertuarga kiritildi. Bu ikki asarni o'zaro birlashtirib turuvchi mavzuning biri umuminsoniy g'oyalar bo'lsa, ikkinchisi voyaga yetmagan kichik shaxslarning katta qalbidagi murakkab masalalaridir. "Ikki spektakl bir-biriga bog'liq. Sababi, ularda murg'ak qalb egalarining katta hayot bilan to'qnashuvi ifoda etilgan bo'lib,

bolalarning haqiqat va yolg'ondan iborat murakkab dunyoda o'z yo'lini topishdagi murakkabliklar haqida so'z boradi" [4, 9-b]. Shuningdek, ikkala spektaklda bosh qahramonni yosh va iqtidorli aktrisa Leyla Seyd-Ogli mahorat bilan ijro etdi. Kichik, ixchamgina asarlar bo'lsa-da, umuminsoniy masalalarni olib chiqqan bu ikki asar o'zaro uyg'unlikda yanada qiymatli ega bo'ldi. "Notanish odamlar orasida shartli ravishda Uillining tashqi olamiga xos qirralari: o'g'il bolalardek to'poriligi, mardligi, sovuqqonligi, jizzakiligi namoyon bo'lsa, ota-onasi, oilasi, opasi haqida so'z ketganda uning bolalarcha soflikka yo'g'rilgan ichki dunyosi aks etadi" [5, 29-b]. U o'z rolida yashagani, bolalikni yaxshi his qila olgani uchun, boshqalarni ham bunga ishontira oladi. Yana bir jihatni nazarda tutish lozimki, aktrisa spektakldagi ikki rolida ham ayni bir xil jestlar, mimikalar, xatti-harakatlardan foydalangani tufayli spektakl ikki turli asardan iborat ekanligi sezilmagan, ya'ni ular bir-birini davom ettirayotgani ko'ringan bo'lsa, yana bir tomondan aktrisa bitta shtampda ishlayotganidan darak beradi.

Bu spektakl bugungi kunda nafaqat bolalar, balki katta avlod vakillariga yoshlik va bolalikni o'z o'rnida saqlab qolish, yangi asrda orzu va maqsadlarga to'la go'zal va baxtli kelajakka ega bo'lish uchun ishonch bilan harakat qilishga chaqiradi.

Tennesi Uilyams kabi umuminsoniy g'oyalarni o'zining qissa va romanlarida aks ettirib, o'quvchining ruhiy-emotsional holatini uyg'otuvchi yozuvchi Chingiz Aytmatovning asarlari zamonaviy o'zbek teatri rejissyorlarini befarq qoldirmadi. Yozuvchining ko'pgina asarlari butun respublika teatrlari sahnalarida bir necha yillardan beri sahnaga olib chiqilmoqda. Qardosh bo'lgan qirg'iz xalqining orzu-o'ylari, insoniy fazilatlarini, ularni qiynayotgan muammolari, ayniqsa mintalitet jihatdan juda yaqin bo'lgani sababidan ham o'zbek tomoshabinining qalbidan joy olib kelgan. Jumladan, "Oq kema" asari yosh bola misolidagi katta o'ylar, katta orzu-maqsadlar tarannumi, asarning og'ir yuki, yoshlarga beradigan saboqlari, muhim aytimlari borligi bilan ajralib turadi.

Asar markazida bola (yosh avlod vakili) turibdi va voqelik bolaning nigohidan ko'rsatiladi. U kattalar dunyosi bilan to'qnashadi. Bunda avlodlar o'rtasidagi, ya'ni kattalar (O'rozqul kabi obrazlar) va bola dunyosi o'rtasidagi ziddiyat, ma'naviy inqiroz, qadriyatlar yo'qolishi, bolaning pok dunyosi bilan, qattiq hayot to'qnashuvi aks etadi.

Shuningdek, yosh bolaning otasiga bo'lgan sog'inchi, uning baliqqa aylanish, oq kemaga yetishib, otasini topish haqidagi beg'ubor orzu-o'ylari aks etadi. Uning o'z olami bor va u yerda soxta tuyg'ular, aldov, yolg'onga joy yo'q. U o'z durbini, bobosi olib bergan yangi va sevimli papkasi va xayolidagi timsoliy, o'zi o'ylab topgan obrazlar bilan suhbat qiladi. Unga mana shu do'stlarning o'zi yetarli. Chunki, ular bu beg'ubor yetti yoshli bolakaydan hech qanday manfaat kutishmaydi. Bola atrofidagi bo'layotgan nohaqliklar, adolatsizlik, ikkiyuzlamachiliklarni bilib turadi va voqeliklarni kattalardek tahlil qila oladi. Atrofdagi chirkinlik, yolg'onlar uning sof tabiati va beg'ubor olamiga to'g'ri kelmas ekan, orzulari to'liq sarobga aylanmasidan turib ketishni istaydi. Baliq kabi suzishni xayol qiladi. Uning uchun tiriklik va o'lim birdek oddiy narsa.

O'zbek sahnasida asarni o'ziga xos talqinini qozog'istonlik rejissyor Akbar Rahimov yechimida ko'rish mumkin. Xorijlik rejissyor 2018-yilda Olimjon Salimov insenirovkasi asosida O'zbek Milliy Akademik drama teatrida "Oq kema" spektaklini tomoshabinlarga havola etdi. Aynan shu yili esa xuddi shu insenirovka asosida M.Toshmuhammedov nomidagi Qashqadaryo viloyat musiqali teatrida Asqar Xolmo'minov tomonidan sahnaga olib chiqildi. O'z yo'nalishiga ega ikki teatrdan bir vaqtda ushbu asar ustida ishlanishi, ularni qiyosiy tahlil qilish imkonini beradi. "Chingiz Aytmatovning boshqa asarlari singari "Oq kema" asari uchun ham yaxshilik va yomonlik mavzusi xarakterli hisoblanadi" [6, 6-b]. Ikki talqinda ham mavzu aniq ochib beriladi.

Yoshlar muammosining yana bir muhim jihatini ijtimoiy munosabatlar tizimida, xususan, oila va jamiyat bosimi ostida shakllanishi bilan bog'liq. Bu masala satirik yo'sinda Vladislav Nyushechning "Falsafa doktori" komediyasida

aks ettirilgan. Asarda yosh avlodning mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatining cheklanishi, soxta qadriyatlar va ijtimoiy illatlar – poraxo'rlik, laganbardorlik, ma'naviy inqiroz kulgu orqali ochib beriladi. Komedik shaklga qaramay, asarda ko'tarilgan muammolar global xarakterga ega bo'lib, har qanday jamiyat uchun dolzarbdir.

XIX asr oxiri XX asr boshlarida asosan Yevropada shunday bir an'ana avj oldiki, zodagonlar farzandlari biror-bir sohaga o'qishi, pianino chalishni o'rganishi, fransuz tilini bilishi oliy maqom belgisi hisoblandi. Zodagonlar bilan qudachilik zanjirlarini bog'lab, o'zlarining mavqeini yanada mustahkamlash avj olgan bir davr bo'ldi. Diplom egasining haqiqiy bilim darajasi, saviyasi yoki tarbiyasi qandayligi keyingi darajalarga tushib, asosiysi, oliy tabaqa o'rtasidagi farzandlarining ortidan kelishuv shartnomasi bo'lib qoldi. Oqibatda, ko'p hollarda taqdiralar ayanchli yakunlandi. Bu masalalar "Falsafa doktori" asarida kulgi ostiga olinadi.

Yoshlarda uchraydigan muammolardan biri shaxsiy mustaqillikning cheklanishi. Ota-onaning ortiqcha nazorati va bosimi oqibatida ayrim yoshlar o'z hayotiy maqsadini belgilash, muhim qarorlar qabul qilish, kasb tanlash, o'zini anglashda ijtimoiy qaramlikka tushib qoladi. Bu holat jamiyatda malakali mutaxassislar yetishmasligiga olib keladi. O'zbekiston Davlat Satira teatrida sahnalashtirilgan "Falsafa doktori" spektaklida ana shu masalalar o'z ifodasini topgan.

Asarda yuqori quvvat, hayotiy so'zlashuvlar, haqqoniy xarakterlar sezilib turadi. Voqealar Gogolning asarlaridagi o'ta jiddiy masalalarni yengil kulgi ostiga yashirish va Molyerdagi beg'ubor komik xarakterlarni eslatadi. Blagoye – Fazliddin Ochilov Jivotaga "Dumbul o'g'lingning o'rniga Frayburgda kambag'al Velimimi o'qitishni kim senga maslahat berdi" derkan, Milorad haqidagi ilk tasavvurlar uyg'onadi. Milorad – Zokir Abdukarimovning sho'xliklari va axloqsizliklarini Mara – Amina Ibatulina yoshlik deb atarkan, Jivota – Azamat Qurbonboyev o'z javobini aytadi: "Yoshlik?! Biz ham yosh bo'lganmiz. Sen

yoshligingda oyna sindirganmisan? Yo'q. Men ham sindirmaganman. Tushgacha uxlaydi – yoshlik, hech narsa qilmaydi – yoshlik, ko'zguni sindiradi – yoshlik, qarz bo'ladi – yoshlik. Agar bir marta bo'lsa – yoshlik bo'lar, axir har qadamda yoshlik". Otasi Jivota o'g'li Milorad uchun qanchalik kuyib-pishmasin, uni professor, parlament a'zosi, vazir qilish uchun bor imkoniyatlarini ishga solmasin, Milorad – olimlik, mansab hech qanday ahamiyatga ega emasligini ta'kidlab turadi. Otasining "Men seni professor qilaman. Yo'o'q, men seni parlament a'zosi qilaman... Yo'g'a-a, parlament a'zosi nima bo'пти? Sen vazir bo'lasan!" degan so'zlariga, oddiygina "Men buning uchun tug'ilmaganman", deya javob beradi. Jivota chet elda o'qish uchun o'g'lining o'rniga Velimimi jo'natib, unga soxta diplom olib berdi, o'g'lini olim sifatida tanitish maqsadida Velimirga ma'ruza yozdirib, o'g'li uchun katta auditoriyada ma'ruza tashkillashtirdi, o'g'lini barcha olim sifatida tan olishi uchun barchani sotib oldi. Ammo, oqibatda Miloradning ilmsizligi, qo'lga yozib berilgan ma'ruzani shunchaki o'qib berishni-da eplay olmasligi, uni katta auditoriya oldida sharmanda qildi.

Aktyorlar ijrosi haqida so'z ketganda, barcha ijodkorlardagi tabiiylik, komik ruhiyat, obrazni teran his qilish satirik komediyada olib chiqilayotgan murakkab masalalarni oson hazm qilishda tomoshabinga yordam beradi, kayfiyatlar rang-barangligi, spektakl dinamikasining turli-tumanligi tomoshabinni zeriktirmaydi. Spektakl uchun Kamoliddin Rahimov tomonidan bolqon va serb xalqiga oid ko'tarinki musiqalar tanlangan bo'lib, ular spektaklning tepmo-ritmini, dinamikasini oshishiga hissa qo'shgan.

Jahon dramaturgiyasida yoshlar mavzusining eng yuksak badiiy talqinlaridan biri Uiliyam Shekspiring "Romeo va Julyetta" tragediyasida o'z ifodasini topgan. Ushbu asar yoshlar hissiyotining jo'shqinligi, ijtimoiy to'siqlar bilan to'qnashuvi va fojiali oqibatlarini ko'rsatish orqali muhabbat, adovat va murosasizlik kabi umuminsoniy muammolarni ochib beradi. Asarning zamonaviy sahna talqinlarida ham yoshlar ruhiyati, ijtimoiy qarama-qarshiliklar va insoniy qadriyatlar o'rtasidagi ziddiyat markaziy o'rinda turadi. Shekspir asarlarining

nafaqat poytaxt, balki viloyat teatrlarida ham muvaffaqiyatli sahnalashtirilishi o'zbek teatrlari rivojining yangi bosqichga ko'tarilayotganining bir belgisidek katta voqea sifatida qabul qilindi. Yangi o'zbek teatri tamal toshini qo'yishda o'z hissasini qo'shgan buyuk rejissyor va aktyorlar allaqachon teatr tarixiga muhrlagan asarlarni yana bir bor jonlantirish ijodkorlardan katta mas'uliyat, ijodiy quvvat talab etadi. Tragediya 2021-yilda ikki teatrdan ketma-ket sahnalashtirildi. Ya'ni, Qoraqalpoq davlat yosh tomoshabinlar teatrida Amangeldi Kudaynazarov tomonidan va O'zbek davlat drama teatrida Olimjon Salimov tomonidan sahnaga olib chiqildi.

Qoraqalpoq teatri uchun bu haqiqiy yangilik edi. Deyarli yarim asr davomida murojaat etilmagan Shekspir tragediyalariga qo'l urildi. Asar shoir va yozuvchi, tarjimon Uzaqbay Pirjanov tomonidan qoraqalpoq tiliga tarjima qilindi. Garchi qoraqalpoq tilida yangrasa-da, spektakl italyan muhitini, Shekspir ruhiyatini har bir obraz, har bir sahna, har bir ohang, musiqa va raqlarda bera olgan. Ya'ni, badiiy yaxlitlikka erishilgan. Aktyorlar ijrosida fojiaviylik ochilgan. Vaholanki, tragik holatlarni ochib berish uchun aktyorda mahorat va bilim bilan birga, o'tkir hissiy kechinma va katta "bogaj" – tajriba maktabi kerak. Ijroni tabiiy, oddiy, sodda, ta'sirli, jonli deyish mumkin. Rejissyor o'z talqinida ishq masalasi, uning yo'lidagi to'siqlarni ko'rsatishga urg'u bergan.

14–15 yosh insonda o'tish davri, bolalikdan kattalikka qadam qo'yish bosqichi hisoblangani uchun o'smirda hissiy-gormonal o'zgarishlar kechayotgan, kuch-quvvatga to'la davri hisoblanadi. Asarda yoshlarning qoni qaynoq, hislari esa o'zgaruvchan ana shunday nozik davrini ko'rish mumkin. Buni Romeo misolida yaqqol ko'ramiz. Romeo Rozalinani shu darajada sevar ediki, har tong o'rmonda bir o'zi yig'lab yurar, xonasida qorong'ulik va yolg'izlikda o'tirishni ixtiyor etardi. U sevgisi rad etilgan bo'lsa-da, Rozalinani ko'rish uchun dushmanining uyiga, bazmga bordi. U yerda Julyettani bir ko'rishdayoq sevib qoldi va eski muhabbatini bir zumda unutdi. Romeo – Rasul Tilemisov ana shu yoshlik sho'xliklaridan jiddiy muhabbat va nikoh qurish haqidagi mas'uliyatli qarorgacha bo'lgan hissiy

o'zgarishlarni zohiriy va botiniy kechinma jarayonlarini quvnoqlik va bosiqlik bilan parallel ravishda, har bir voqea bilan uyg'un holda ochib bergan. Xuddi shuningdek, Julyetta – Inkar Sarsenbayevada ham sho'xlik bilan jiddiylik noziklik bilan talqin etilgan. Julyettani shunchaki yosh qizaloq sifatida emas, balki uning balog'atli dard hamda iztirobli kechinmalarini aktrisa mohirona namoyish qilgan. Romeoni ham Rasul Tilemisov ijrosida biroz bosiq, jiddiy, dovyurak yosh yigit sifatida ko'ramiz. Talqin ayni Julyetta – Inkar Sarsenbayeva ijrosiga mos. Ikki yosh qahramon ham ancha mulohazali. Ya'ni, aktyorlarning tajribasi, yoshi, ularga ijroda diqqatni nimaga qaratishni, qanday yondoshishni ko'rsatgan holda, Romeo va Julyettani ruhiy tomondan anchayin ulg'aygan qahramonlar sifatida tasvirlashga zamin bo'lgan. Shu bilan birga, Romeo va uning do'stlarida yoshlik quvvati, jo'shqinlik, shaddodlik, qiziqqonlik, g'ayratlilik ufurib turadi.

Rejissyor A.Kudayberganov ko'p sahnalarda bugungi zamon talabi bo'lgan ortiqcha dialoglardan, bayonlardan, finalda ta'sirchan berilgan so'zlardan voz kechdi va aktyorlar xatti-harakati orqali o'zgacha yechim berdi va u o'zini oqladi. Masalan, bazm sahnasidagi Tibaltning noroziligi, enagani kutish sahnasi, final sahnasidagi uzun dialog va monologlar o'miga xatti-harakat berilgan. Tomoshabin ortiqcha so'zlarsiz mizansahna, bir-biriga munosabatdan yakunni tushunadi.

“Rejissyorning yutug'i spektakl boshi va oxirida sahna bichimlaridan o'z o'mida foydalana olgan va boshqacha yondashuv bilan asarni yakunlaganligi” [7, 311-b]. Ayni final sahnasida noodatiy, innovatsion yechimni ko'rish mumkin. Ikki yosh vafot etadi. Ularga oq libosli ikki farishta yo'l ko'rsatadi. Romeo va Jyuletta qo'l ushlagan holda ortida yig'lab qolayotgan o'z yaqinlariga bir qarab qo'yisharkan, farishtalar ko'rsatayotgan yo'l tomon ketadilar. Ortlarida esa ilgari dushman maqomida bo'lgan ota-onalari bir-birlarini quechoqlagancha afsus chekib qoladilar. Ushbu sahna nur o'yinlari, qayg'uli va yuqori ritmli musiqa orqali yanada ta'siri kuchaytirilgan. Rejissyorning finaldagi talqini butun insoniyatga qaratiladi: “Insonlar ogoh bo'linglar, xudbinlik nima bilan tugashini ko'ring”, – degan g'oya o'rta tashlandi.

Qoraqalpoq teatri talqinida keskin rivoj, kulminatsiya biroz past tempda, bir tonda ko'rsatilgan bo'lsa, O'zbek davlat drama teatrida buning aksini, keskinlikni, tezkorlikni ko'rish mumkin. Olimjon Salimov aktyorlar holati, harakati orqali zarur sahnalarda yuqori temp berib, finaldagi eng tragik holatgacha to'g'ri yo'l ochgan. Spektaklda yaxlit holdagi kulgi, xursandchilikdan fojia gacha bosqichma-bosqich o'tilganini aktyor ijrosidagi to'g'ri yo'naltirilgan ovoz, tezlik, quvvat oshib borishi, musiqaning o'zgarib borishi, hatto yorug'likdan sezish mumkin. Asosiy qahramonlar Romeo va Julyettaning iztirobi, hissiyotlarining bari ochiqchasiga, norozilik ham, jo'shqin muhabbat hislari ham ravshan ko'rinadi. Julyetta – Gulrux Pirmazarova ijrosida sho'xlik, ta'sirchanlik, kuchli hissiyot, dadillik, ishonch, obrazga yengil yondashuv bilan ko'rinadi. Romeo – Begzod Zokirjonovda qiziqqon, sho'x va quvvatli, hissiyoti jo'shqin yosh yigitni ko'rish mumkin. Jamoa spektaklni bir to'lqinda, bir ohangda ijro etishgan. Olimjon Salimov ushbu spektakl orqali nizo falokatga olib kelishi haqidagi g'oyani ilgari surgan.

Drama teatri talqini haqida Hayriddin Sulton shunday yozadi: "Romeo va Julyetta" spektakli ... Uchinchi Renessans yo'lidagi yangi bir qadam bo'ldi, desak, inshoolloh, yanglishmasmiz" [8]. Bu holat yoshlar mavzusining milliy sahnadagi ifodasini klassik dramaturgik an'analar bilan integratsiyalash jarayonini tasdiqlaydi.

Tahlillardan xulosa qilish mumkinki, sahnaviy jarayonlarda an'anaviy, statik-dialektik ijro modelidan bosqichma-bosqich voz kechilib, zamon talablari bilan uyg'un holda dinamik harakat, temp va ritm ustuvorlik kasb etayotgani, shuningdek, yosh ijodkorlarning ichki energiyasi va psixofizik imkoniyatlaridan konseptual asosda foydalanilayotgani o'z isbotini ko'rsatmoqda.

Xorij asarlarida yoshlar mavzusining o'zbek sahnasidagi talqini bir avlodning badiiy timsolini yaratish bilan cheklanmay, balki davrning ijtimoiy-madaniy portreti, ma'naviy-axloqiy transformatsiyasi hamda ijtimoiy ong dinamikasini aks ettiruvchi estetik model sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu esa yoshlar mavzusini "ijtimoiy ko'zgu" funksiyasida tahlil qilish imkonini beradi.

Demak, zamonaviy o'zbek teatrida yoshlar mavzusi milliy doiradan chiqib, umuminsoniy muammolarni badiiy talqin etish vositasiga aylangan. Turli davr va makonlarga mansub asarlarning sahnalashtirilishi yoshlar hayotidagi umumiy qonuniyatlarni aniqlash, ularni estetik jihatdan anglash va tomoshabin ongiga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ismoilov A. *Zada bo'lgan avliyo* // *Teatr*. – Toshkent, 2012. – № 4. – B. 9–10.
2. Кон И. *Психология юношеского возраста: Проблемы формирования личности*. – Москва: Просвещение, 1979. – 175 б.
3. Sulton X. *Qish ichra bahor* // *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*. – Toshkent, 2022.
4. Tennesi W. *A house not meant to stand: a gothic comedy*. – NewDirections: Overdrive.com, 2008. – 95 p.
5. To'laxo'jayeva M. *Teatr mavsumi xulosalari* // *Teatr*. – Toshkent, 2018. – № 4. – B. 6.
6. Уильямс Т. *Предназначено на слом*. Перевод Мелковой П. – Москва: Гудьял-Пресс, 1999. <http://www.lib-drama.narod.ru>
7. Xasanova U. *Gugurt tutgan qizcha* // *Teatr*. – Toshkent, 2014. – № 1. – B. 29.
8. Xojanov J. *Romeo va Julietta Qoraqalpog'istonda* // "Oriental Art and Culture" Scientific Methodical Journal. Volume 5, Issue 2/April 2024. – B. 311.